

MAËL RENOUARD

RIGSHISTORIOGRAFEN

Roman

Oversat af

Maj Dannemand

*Oversat efter : Maël Renouard,
L'historiographe du royaume
© Éditions Bernard Grasset, 2020*

texte tekst

FØRSTE DEL

I.

Nogle gang tilsmilede lykken mig andre gange faldt jeg i unåde. Grundene til den ene eller den anden tilstand var mig ofte ubekendte. Da jeg var femten år, var jeg blevet tildelt en plads på Collège royal i den ældste prins' klasse. Den gamle marokkanske adel, borgerskabet i Fez og ædle slægter i Makhzens tjeneste var naturligvis repræsenteret i større grad her i forhold til deres antal i kongeriget, men man gjorde sig umage med at udvælge unge drenge i alle samfundslag til at ledsage prinsens skolegang, og jeg var ikke længe om at bemærke, at jeg var den med den mest beskedne herkomst. Mine læreres anbefalinger, min families sædelighed, min fars fortjenester – og den fromme ærbødighed, som uafsladeligt prægede hans relationer med myndighederne – bevirkede uden tvivl, at jeg blev udvalgt blandt så mange jævnaldrende børn, hvis forældre, hvis ikke de selv, tragtede efter dette privilegium.

Hele befolkningen kendte hertil via et sejlivet rygte, men folk fortabte sig i gisninger, når de forestillede sig dets mystiske procedurer. De perioder, hvor prinsen påbegyndte en ny etape af sin skolegang, gav anledning til en vis febrilskhed. I de små byer, som fremmede sjældent rejser ubemærket igennem, var det tilstrækkeligt, at en ukendt person havde et agtværdigt og alvorligt udseende, som stemte overens med den forestilling, man gjorde sig om højtstående funktionærer fra hovedstaden, for at man troede, at man havde at gøre med en af disse "udsendinge", som havde til opgave at opspore prinsens skolekammerater. I nogle dage var den mørkkledte mand samtaleemne for alle husmødrene. Men som ugerne gik, og livet genoptog sin vante gang, skete der intet. Hans besøg havde formentligt haft et helt andet formål, og omend man undertiden kendte dette formål, gjorde denne viden det ikke af med denne fantasme. Når nogen sagde: "jeg har hørt fra min bror på rådhuset, at det er en herre, som er kommet for at tale

med formanden for ulemaernes Råd”, eller: ” han er kommet tilrejsende særligt fra Oujda for at overbringe formaninger fra guvernøren, som bekymrer sig over de forsinkelser på arbejdet med udvidelsen af hovedvejene”, var der altid en skeptiker, en drømmer eller en skælm til at svare: ” De er jo nødt til at finde på et påskud, og i øvrigt forhindrer det ham ikke i at gå hen og tale med skoledirektøren.” Skønt intet i årenes løb har bevist, at disse udsendinge fandtes, og at det ville have været fornuftigt at rydde denne tro af vejen, eftersom der aldrig blev observeret den mindste effekt af den, ej heller set det mindste tegn på den, foretrak provinsboerne ufortrødent at opfinde alverdens årsager til at klamre sig til den – og til syvende og sidst, sagde man, var det skolebørnene, som ikke var i stand til at tiltrække sig opmærksomheden fra sultanens hemmelige udsendinge, en bebrejdelse, som dog blev blidt formuleret, for de ville alligevel aldrig blive ført bort ved et sådan lykketræf til en fremtid, som man rigtignok forestillede sig strålende, men på en så uklar måde, at den også kunne virke bekymrende, i hvert fald mere bekymrende end de velkendte fremtidsudsigter, som disse ufuldkomne, middelmådige og rørende kvaliteter lovede dem, og som verdens herre i sin nåde og barmhjertighed havde besluttet skulle være deres arvelod. Man balancerede mellem disse trøstende tanker og det stumme ønske om, at én fra den lille by, trods alt, en dag blev genstand for denne ekstraordinære udmærkelse – og hvorfor ikke én af mine, spurgte enhver sig selv uden at turde tænke tanken for tydeligt af angst for at blive afstraffet for sin egoisme, som dog var så simpel og så menneskelig.

Som tiden gik, nærmede det øjeblik sig, hvor prinsen skulle forlade skolen, og hvor logikken såvel som udmattelsen burde overvinde troen på udsendingene, men jeg kender landsbyer, hvor den har holdt sig i live i sindene længe efter, idet den var et af de mest konkrete udtryk for det ukuelige håb om, at noget endelig sker i et liv og forløser det, som ved en fortryllelse, fra dets monotoni. Jeg blev ofte udspurgt om det tidspunkt, hvor udsendingene kom forbi, om de dyder, som man burde dyrke for at interessere dem, om de magiske ord, som man burde udtale foran dem. Sandheden er, at de udvalgte blev fastholdt i uvidenhed om de veje og motiver, som havde ført denne nådegave helt til dem. Jeg har aldrig mødt de udsendte. Jeg ville ikke kunne sige, om de nogensinde har eksisteret.

Collège royal lå inden for de mure, som omkransede sultanens palads, hvis bygninger med grønne teglstenstage udgjorde en

lille særskilt by, som lå afsides medinaen i et område, som før i tiden stødte op til landlige omgivelser, og som store avenuer nu gennemløb, og hvorimellem den europæiske by havde anlagt nogle af sine nye boligkvarterer efter damternede byplaner. Jeg blev hentet på stationen, og for første gang i mit liv steg jeg ind i en bil. Bagruderne kunne lukkes til med gardiner, hvilket forekom mig at være et tegn på stor luksus – jeg forstod senere, at der var tale om en af de biler, som prinsesserne eller yndlings- konkubinerne benyttede til at køre i byen uden at blive set. Da bilen havde rundet et langt murværk, hvorover træerne fra en stor park udstrakte sine kroner, kørte den ind gennem en monumental port; da vi stoppede, kom en tjener hen og åbnede bildøren for at lade mig komme ud, en anden tog fat i min bagage, og jeg blev vist gennem haver, gårde og patioer, som forekom mig at fortsætte i det uendelige. Aftenen faldt på, fuglene svævede på den blå og lyserøde himmel, stilheden blev kun brudt af vandet i springvandene, som sprang i bassinernes midte, og fra tid til anden gik tjenere eller vagter, de første klædt i hvidt og de andre i rødt, under hvælvingerne, mens de forsøgte at gøre sig lidet synlige.

Det tog mig lidt tid at vænne mig til stedets indretning. Dette store område rummede en moske, bilgarager, en bygning, som var reserveret til de gifte slaver, en anden, som husede de kongelige vagter, en klinik, sportsarealer og et menageri, hvor man omkring 1910 havde taget imod Atlasløver, kort før denne art uddøde i naturen. I selve paladset var der i realiteten flere paladser, som var forbundet af lange gange: sultanens palads, hans to legitime hustruer, Oum Sidis og Lalla Bahias' paladser, og endelig konkubinernes palads, hvor de havde hver deres lejlighed. Jeg havde naturligvis ikke adgang til denne labyrint fuld af hemmeligheder, hvis omfang jeg kun fornemmede i de sjældne øjeblikke, hvor jeg blev kaldt i audiens hos sultanen.

Prinsen forekom mig reserveret og blid den første dag, jeg så ham. Vi var hverken uadskillelige eller fjendtligsindede. Jeg tog ham af og til i at sidde og stirre på mig. Han slog da ikke blikket ned, men tog sig tid til at færdiggøre den lydløse analyse, som han havde påbegyndt uden at afbryde sit forehavende eller føle sig forlegen, fordi jeg var blevet opmærksom på de blikke, som han fæstnede på mig. Jeg vogtede mig vel for ikke at forstyrre dette prærogativ af blodet – jeg lænede mig koncentreret ind over mine noter og lod som om, at intet var hændt eller foregav at være optaget af lærerens armbevægelser, mens han underviste oppe ved katederet. Forsøgte han i sit hoved at gøre rede

for de tegn, som han kunne observere på mig, og som tillod at fastslå forskellen på vores rang? Undrede han sig over skæbnens spil, som havde ladet ham føde som prins og mig uden privilegier? Hvad var grunden til, at jeg ikke var på hans plads og han på min? Så han i mig en dublet, som herskede i en anden verden, eller en rival i denne verden – og en så meget desto mere mærkelig rival, idet hans sejre, uanset hvilke, ville være frugtesløse for evigt?

Der var en kontrast mellem os, som var nem at observere. Det var tydeligt, at han godt kunne lide fysisk aktivitet. Da han var blevet konge, viste han dette gennem de lange ophold, som han foretog i vores hæres rampelys. Jeg hørte ham ofte citere en gammel talemåde, som sagde, at en god sultan skal have en sadel som trone og himlen som baldakin. Til gengæld havde vores trænere indset, at de ikke ville få noget fra mig. Prinsen syntes ikke at være foragt for min svaghed. Den øjeblikkelige smerte, som disse kropslige øvelser påførte mig, den glædesløse mathed, som de fremkaldte hos mig, uden at jeg var i stand til at skjule den, opvejede måske i hans øjne den overlegenhed, som man tildelte mig i de åndelige discipliner.

Det forudsattes, at ingen særlig bevågenhed skulle beskygge ærestavlen, som fremhævede hans fortjenester. Vores undervisere ville være blevet strengt irettesat, hvis de havde været af en anden overbevisning. Vi havde aldrig følelsen af, at en uretfærdighed af denne art fandt sted. Hvor mange gange har jeg ikke desto mindre troet, at jeg fik skillelinjen mellem himmel og jord til at skælve, når mit navn blev råbt op som det første på listen over elevernes resultater. Jeg spekulerede længe over, om disse øjeblikke havde skærpet følelsen af nag eller ydmyghed i ham.

I historietimerne havde vi en ung fransk lærer, som havde været elev på den præstige fulde franske læreanstalt, Ecole normale supérieure, med den berømte adresse på rue d'Ulm i Paris. Han var fra samme årgang som Georges Pompidou. Dette erfarede vi selvfølgelig først senere; på dette tidspunkt var Georges Pompidou stadig fuldkommen ukendt. Denne lærers udnævnelse skyldtes dels hans slægtskab med generalresidentens hustru, dels hans store talent, som var blevet anerkendt tidligt og rost af fremtrædende førkrigshistorikere. Da han var blot treogtyve år gammel, blev et kapitel af hans specialeafhandling udgivet i artikelform i de *Økonomiske og sociale historier*: "Paverne og den fransk-engelske konflikt i Aquitanien

fra 1259 til 1337". Vi vidste ikke, hvilken af livets skilleveje, der havde ført ham til vores land, hvor jeg tror, han blot blev i fire eller fem år. Udsigten til en alt for lineær karriere på universitetet havde måske ganske enkelt kedet ham.

Historielærere giver sjældent det indtryk, at de selv kunne have været – eller en dag, blive – andenrangs aktører i de begivenheder, som de underviser i. De finder så mange årsager til det, som sker, at de lukker historien inde i sig selv. Vores lærer Delhaye forbløffede os med sin attitude, som var den modsatte af denne tilgang. Nogle blandt os tog sig i agt for ham. Jeg var en af de få, som blev overbevist. Han opfordrede os til at betragte de historiske situationer med øjnene på de mænd, som havde oplevet dem og havde haft indflydelse på dem. Han viste os, at et valg aldrig har den entydige betydning, som eftertiden tillægger det, idet den opfatter sig som oplyst af sammenkædningen af faktuelle hændelser. Man tror, at en beslutning lukker mulighederne, sagde han, og at man, efterhånden som man træffer flere beslutninger, gradvist reducerer de ubegrænsede muligheder. I virkeligheden åbner hver beslutning for lige så mange muligheder – ja endog flere – end den lukker.

Historien skal skrives i kancellistil, sagde han en aften til mig efter undervisningen. Det er den stil, der benyttes af dem, som har skabt historien, og som ved, at man altid skal bevare forskellige betydninger af ordene og handlingerne – de lever således i forskellige verdener, hvor den verden, som i sidste ende bliver en realitet, er én verden blandt andre, som den knuser med vægten af det, som man kalder dens "realitet", set i eftertidens øjne.

Jeg fandt behag ved at forestille mig alle disse verdener, som sibyllinske sætninger holdt i balance eller i livtag. Senere sagde jeg til prisen, at Delhaye havde fået mig til at se alt det, som var muligt; prisen svarede mig, at han havde fået ham til at sætte fingeren på det som var nødvendigt. "Hvis der er så meget, som er muligt, og som er så tæt på at blive en realitet, forklarede han mig, så skal de ting, som ender med at ske, påkaldes, bæres og ledsages af en umådelig og ubønhørlig kraftudfoldelse". Jeg forstod logikken bag hans holdning, men opgav ikke min.

Hen mod slutningen af 50'erne bestred Delhaye stillingen som underdirektør i Unesco, og da Georges Pompidou blev premierminister – og i endnu højere grad, da han efterfølgende blev præsident for Republikken – nærrede Delhaye håb om at blive

udnævnt som Frankrigs ambassadør i vores land. Dette håb blev ikke opfyldt. Jeg erfarede, at han længe havde spurgt sig selv, om det mon ikke var hans tidligere elev, som i mellemtiden var blevet konge, der havde gjort således, at hans udnævnelse ikke var blevet til noget, ikke ved at sætte sig imod den, men ved ikke at støtte den tilstrækkeligt af årsager, som han ikke kunne gennemskue – det havde visse personer ladet ham forstå. Jeg havde aldrig bemærket fjendskab mellem dem. Ikke desto mindre havde prinsen, da han var blevet konge, mange år efter, ved flere lejligheder, sagt til nogle journalister, at hvis skæbnen ikke havde kaldt ham på tronen, ville han have været historiker, og i et af disse interviews, havde han udtrykkeligt hyldet sin lærer fra Collège royal. Måske havde han ganske enkelt følt mishag ved udsigten til at genfinde sig i kroppen på den unge elev, som han havde været, når han befandt sig over for ham som Frankrigs repræsentant.

Sultanen Sidi Mohammed havde underlagt prinsen strenge forhold. Han adlød ligesom os kostskolens regler. De var ikke blevet ændret i årtier, og sultanen havde til hensigt at opbygge sin søns karakterstyrke gennem denne traditions strenge disciplin, som det sidenhen ville blive hans tur til at inkarnere uden at have til hensigt at formilde den eller afvige fra den af bekvemmelighed. Selv led jeg kun lidt under denne strenge atmosfære, thi hvert minut var en sejr over en mørk skæbne. Jeg fik det indtryk, at kedsomheden tyngede ham i højere grad. Om aftenen forsøgte han at fjerne den med skakspil, hvor han udfordrede sine studiekammerater én efter én. Men hvad enten de alle virkelig var uduelige, eller de blot var for bange for at vinde, så fandt prinsen hurtigt deres middelmådige modstand trættende. Det skal lige nævnes, at han fremlokkede deres fejhed – eller mod - med vilje ved at benævne skakspillet som "kongernes spil" foran dem, som ville han vise dem, at der var tale om en slags reserveret område, hvor det ville være helligbrøde at bestride hans overlegenhed. Jeg fornemmede, at han så ned på dem, som gav sig frivilligt uden at være i stand til at udvise et strejf af modstand. Jeg vovede derfor at vinde vores første møde, og tilbød ham derefter ydmygt at tage sin revanche. Jeg lod ham vinde dette andet parti efter hård kamp. Jeg var dygtig til at foregive nederlaget uden at afsløre en simpel overgivelse. Herefter fulgte den afgørende omgang, hvor jeg sørgede for at være lidt nemmere at overvinde. Prinsen anså mig for at være stolt, stædig og uden frygt – han måtte

rose mig for at påvise hans styrke på autentisk vis. Det var den første gang, jeg vandt hans gunst.

Jeg faldt dog for første gang i unåde hos ham kort efter. Jeg var hans eneste modspiller i nogle uger. Jeg gentog min fremgangsmåde men sørgede for at variere den tilstrækkeligt. Jeg var en mester i at spille mine brikker, så jeg i første omgang dominerede partiet, hvorefter jeg lod min dominans ebbe ud ved at give afkald på nogle af de mindre værdifulde brikker uden at det på nogen måde fremstod som et absurd offer, en sindsforvirret person eller en begynders tåbelige træk – jeg brød ikke sammenhængen i spillet ved at lade den ene eller den anden af mine stærke brikker i stikken uretmæssigt. Men en aften mødte prinsen ikke op på det aftalte tidspunkt. Jeg havde stillet skakbrættet op i det lille fællesrum, hvor vi plejede at spille, og ventede oprejst med ryggen mod muren (det var upassende at sætte sig før prinsen), indtil én af vores kammerater kom ind og overbragte mig beskeden, at Hans Højhed var sløj og beklagede at måtte udsætte vores skakpartier for en tid. De blev aldrig genoptaget. Dagen efter så jeg prisen i storform, som hilste på mig ved en umærkelig bevægelse med hovedet uden at mæle et ord. Jeg havde været så uheldig at lade mine kneb skinne igennem for en af vores medstuderende en aften, hvor de havde begejstret mig i en sådan grad, at jeg havde svært ved at holde dem hemmelige. I Al-Kushâjuim's afhandling om *Bordfællesskabets kunst*, hvor han henvender sig til dem, som lever i selskab med højtstående personer og skal tage del i deres middage og spil, for eksempel skakspil, har jeg sidenhen læst, at han skriver, at der ikke findes nogen større vrede end en prins', der finder ud af, at man foregiver at tabe for at behage ham.

Vi levede i en periode fuld af uroligheder, hvor verdens skæbne blev afgjort, og vi blev holdt på afstand fra alt dette. Muren rundt om Collège royal var et tykt filter, og det var kun få informationer, der nåede ind til os. Da jeg startede på skolen, nærmede den store vestlige krig sig sin slutning. Skæbnerne var modne. Den som angik vores land, var ikke den, der fortjente mest ringeagt. De bånd som knyttede det til Frankrigs skæbne havde gentagne gange placeret det midt i en konflikt, som ikke angik det direkte. Sultanen havde spillet et meget subtilt spil med de krigsførende parter, som var mere optaget af at bekæmpe hinanden indbyrdes end at påtvinge ham deres synspunkter. Han havde været i stand til at drage fordel af denne situation. Han havde ikke bøjet sig for alle Vichy administrationens krav, han havde ikke været fjendtligt stemt i forhold til

amerikanernes anmodninger, han havde ikke forhindret de frie franskmænd i at færdes frit og organisere sig på sit territorie, han havde ikke forhastet sig til at give general Giraud en bedre velkomst end general de Gaulle, endelig havde han ladet de nationale uafhængighedsbevægelser øge deres indflydelse på vores befolkning.

Nogle gange bragte han sin søn prinsen med sig for at give ham indblik i diplomatiet og præsentere ham for udenlandske regeringschefer. En uforfærdet og krigerisk glæde skinnede på den unge mands ansigt, når han pludselig befandt sig befriet fra kostskolen, han løftede majestætisk sit blik som for at bringe de fjernt stående ind i sin indflydelsessfære, men når han lige så brat blev ført tilbage blandt os, på samme måde som et laboratoriedyr bliver sat tilbage i sit bur efter at have været ude for at deltage i et eksperiment, var hans lidelse på højde med den eufori, han netop havde følt. Han vendte tilbage eksalteret, dystert og endnu mere utålmodig efter, at det blev hans tur til at udøve sin magt i verden og regere.

Alle eleverne i klassen – vi var omkring tolv – bestod studentereksamen. Men resultaterne vakte ikke opsigt. Der løb et rygte om, at sultanen, som var utilfreds med sin søns resultater, overvejede at kræve, at han skulle gå året om, hvilket nødvendigvis også ville blive pålagt hans klasse-kammerater – selv mig, skønt jeg var blevet bedømt på den mest favorable måde i overensstemmelse med mine læreres forventninger. Han gjorde det dog ikke, idet han formentligt vurderede, at det ikke passede sig at forsinke afslutningen på sin søns studier i en periode, hvor begivenhederne kunne udvikle sig hurtigt, og hvor kronprinsen øjeblikkeligt skulle være i stand til at påtage sig det ansvar, som skæbnen kunne pålægge ham når som helst. Hans far sultanen måtte acceptere, at prinsen ikke var den mand med et yderst smidigt tankesæt, som han havde drømt om at skabe - som for at tage revanche på sin egen uddannelse, som det franske protektorat bevidst havde ladet forblive mangelfuld for bedre at kunne styre ham.

Vores klasse ville fremover blive spredt for alle vinde, selvom hver enkelt elev vidste, at han før eller siden i løbet af sin karriere ville genfinde flere af sine små kammerater fra Collège royal. Udsigten til uafhængighed, som var blevet mere og mere håndgribelig takket være krigen, fyldte alles tanker, og det var indlysende, at de, som havde ledsaget den unge prins i gymnasiet, ville være de første, som ville blive tilkaldt for at skabe

en hård kerne af overordnede nationale funktionærer, når et ubestridt monarki så dagens lys. Man vidste ikke om dette ville tage fem år, ti år eller tyve år, man vidste ikke om uafhængighedens første hersker ville blive sultanen eller hans søn prinsen. Mine kammerater var bevidste om de fremtrædende roller, som, hvis de ikke skuffede, ventede dem inden for erhvervslevet, administrationen eller det militære hierarki. En underforstået pagt knyttede dem til det fremtidige regime, til gengæld for deres tilslutning og deres støtte til uafhængighedsaktiviteterne – uanset under hvilken form – ville de, når tiden var inde, blive tildelt de pladser de ønskede.

Først på sommeren tog sultanen imod os én efter én. Han forhørte sig om vores karriereplaner, strøede om sig med opmuntrende ord, sagde, at han var sikker på, at vi ville klare os godt, han fandt de ord, som sikrede ham vores troskab. Han opførte sig hjerteligt over for mig, skønt han af temperament var lidet snakkesalig. Mit ønske var ikke helt det samme som mine kammeraters. Jeg søgte ikke magt eller indflydelse, ej heller ophobning af rigdom, eller de højeste sociale ærespøster. I løbet af det sidste år i gymnasiet var jeg begyndt at skrive udkastet til det, som skulle blive mine *Barbareske elegier*. Jeg udpegede dette til at være mit kald. Sultanen nikkede velvilligt, han sagde at uafhængigheden også var en spirituel kamp. Jeg var naturligvis rede til at stille mig til hans rådighed, hvis han forventede, at jeg forrettede et embede i statsapparatet i de kommende år. Da jeg nævnte mit ønske om at rejse til Paris for at studere, svarede han ved at garantere mig de midler, som jeg ville få brug for. Jeg forlod ham fuld af fortrøstning, jeg havde følelsen af at nyde en stor begunstigelse. Hvad kronprinsen angår, skulle han læse jura i Bordeaux, og det foresvævede mig, at denne divergens var afpasset efter vores meritter. Det var først senere, at jeg spurgte mig selv, om der havde været tale om en begunstigelse, eller om jeg var blevet flyttet bort på belejlig vis ved at få adgang til det, jeg ønskede.

På det tidspunkt havde jeg indtrykket af, at jeg var blevet taget til nåde igen som følge af en hændelse, jeg længe havde tildelt afgørende betydning.

Når jeg havde nogle ledige timer, forlod jeg ofte paladsets område – hvor Collège royal lå – og gik ned mod havet. Det lå et stykke væk, man måtte starte med at følge de store avenuer, hvor man sjældent mødte andre fodgængere. Hvis det blæste kraftigt, gik jeg derefter gennem Océanquarteret, mens jeg

trodsede de støvskyer, som hvirvlede rundt i luften, og jeg gik ned og så de store grå bølger rulle ind langs kystvejen. Hvis luften var varm, gik jeg gennem medinaens skyggefulde gyder og drejede til højre mod flodmundingen. Så satte jeg mig på kanten af et dige og fulgte med øjnene de små blå fartøjer, som sejlede frem og tilbage, mens de trak små net efter sig, eller også lagde jeg mig ned på en sandbanke, og med hænderne foldet på maven og blikket lige op mod himlen lod jeg mig falde hen til synet af havfuglenes flugt.

En dag så jeg to teenagere på molen – de må have været være lidt yngre end mig – som forulempede en ældre mand. De havde taget hans fiskestang fra ham og legede med den, mens de holdt den uden for hans rækkevidde; de sparkede til spanden med hans fisk og lod som om, de ville tømme dens indhold ud i havet. Måske var de berusede; hvorom alting er, så de ud til at more sig kosteligt. Denne nedrighed fik mit blod til at isne. Jeg gik over mod dem, mens jeg råbte voldsomt ad dem. Jeg er ikke altid lige modig; ikke desto mindre, som en talisman, gav min status som elev fra Collège royal mig en følelse af at være usårlig, som gav de kræfter, som jeg havde brug for, frie tøjler. Jeg havde mit dyrebare studiekort på mig, men jeg fik ikke engang brug for at tage det frem. De løb deres vej, mens de råbte fornærmelser efter mig og truede mig med udfordrende fagter; men de løb deres vej. Da det var overstået, var jeg selv forundret over min autoritet og over, hvor hurtigt det hele var forløbet.

Jeg havde i virkeligheden en bagtanke med min indgriben. Tæt ved indgangen til molen havde jeg set, en mand sidde på en bænk, som bar mørke briller og fastholdt sin hvide stok mellem sine knæ. Da scenen, som jeg har beskrevet, begyndte, forekom han mig på afstand påfaldende opmærksom. Jeg vidste imidlertid, at sultanen, ligesom Bagdad-kaliffen i *Tusind og én nats eventyr*, af og til gik rundt blandt sit folk under forskellige forklædninger for at skaffe sig en så umiddelbar viden om livet og folkets holdning som muligt. Uigenkendelig stoppede han op på gaden og talte med de handlende; til tider sad han bag rettet i en tilfældig bil og lod folk, som rejste på tommelfingeren, stige ind i bilen, hvor de gladeligt konverserede med ham uden at have den mindste mistanke om, at deres chauffør ikke var hvilken som helst mand.

Jeg satsede på, at den blinde mand var sultanen. Jeg ville vinde hans agtelse ved min tapperhed, og min ugunst hos hans søn

ville således blive udvasket. Mens den ældre mand tog mine hænder hjerteligt, så jeg hen mod bænken; den blinde var forsvundet. Tingene syntes at forløbe fuldstændig, som jeg havde forventet det; men intet skulle nogen sinde bekræfte, at mine antagelser var sande.